

ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΜΟΣ, ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (*)

ΥΠΟ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

Τὰ διαρρέυσαντα ἔκτοτε ἔτη ἀπέδειξαν, ὅτι τὸ θέμα τοῦ Προσηλυτισμοῦ οὔτε ἀπλῶς θέμα διεκκλησιαστικῆς τάξεως ἦτο, εὐκόλως δυνάμενον νὰ ἀντιμετωπισθῇ δι' ἀποφάσεων οἰκουμενιστικῆς «τακτικῆς» καὶ ἀναλόγων μεθόδων, οὔτε δὲ καὶ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς θέμα, ὅπερ θὰ εὔρισκε τὴν λύσιν αὐτοῦ ἄνευ βαθυτέρας καὶ θεολογικωτέρας, οὔτως εἰπεῖν, ἔξουχίσεως. Οὕτω ὄρισμέναι προσπάθειαι ἀφ' ὑψηλοῦ ἀντιμετωπίσεως τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ δὲν ἀπέδωκαν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα. Ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Π.Σ.Ε. εἰδικῶς ἐπιληφθεῖσα τοῦ ζητήματος ἐκ τῆς ἰδεολογικωτέρας πωσ προοπτικῆς τῆς «θρησκευτικῆς ἐλευθερίας» καὶ τῆς ἐλευθέρας εἰς τὸν κόσμον προσαγωγῆς τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐκάστης Ἐκκλησίας, ὡς καὶ ἐκάστου μέλους τῆς Ἐκκλησίας, εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην, ἵνα συντάξῃ καὶ ἐπισηφίση δύο κατὰ σειρὰν κείμενα, ἓν ἐν τῇ ἐν Chichester τῆς Ἀγγλίας κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1949 συγκληθεῖση Συνεδρία αὐτῆς ¹⁴, καὶ ἓν ἕτερον, ἀμεσώτερον ἀπτόμενον τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ καὶ τῶν παρὰ ταῖς Ἐκκλησίαις συνεπειῶν αὐτοῦ, ἐν τῇ ἐν Toronto τοῦ Καναδά, ἐν ἔτει 1950, συγκροτηθεῖση συνεδρία αὐτῆς ¹⁵. Τὸ δεύτερον μάλιστα κείμενον παρουσιάζει καὶ τὴν ἦν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ τὸ Π.Σ.Ε. ὑπεχρεῶτο νὰ λάβῃ θέσιν ἀπέναντι τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ, θέσιν, ἣτις καὶ θὰ ἡδύνατο, ἀμερολήπτως κρινομένη ἐνταῦθα, νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐμπλέκουσα ἔκτοτε ὀριστικῶς τὸ Συμβούλιον εἰς τὰς ἐκ τοῦ Προσηλυτισμοῦ δημιουργουμένας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν παρεξηγήσεις ¹⁶.

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 531 τοῦ προηγουμένου τόμου.

14. Statement of the Central Committee on Religious Liberty, Chichester, England, July, 1949, ἐν W.C.C. Minutes and Reports of the Second Meeting of the Central Committee, Chichester (England), July 9-15, 1949, pp. 15/16.

15. Resolutions of the Central Committee on Religious Liberty, Toronto, Canada, July, 1950, ἐν W.C.C. Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee, Toronto (Canada), July 9-15, 1950, pp. 85/89.

16. Ἴδου ἐν μεταφράσει ἢ ἀποφασίς αὐτῆ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Π.Σ.Ε. περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας καὶ ἐλευθέρας ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος τοῦ παρέχειν μαρτυρίαν τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν:

«Ἐπεὶ ἰδὴ τὸ Π.Σ.Ε. καὶ τὸ Διεθνὲς Συμβούλιον Ἱεραποστολῶν ἔχουν ρητῶς

'Εν τῷ αὐτῷ Συνεδρίῳ τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς ἐν Toronto τοῦ Καναδά, ἐν ἔτει 1950, παραστάσης ἀνάγκης διὰ τὸ Π.Σ.Ε., ὅπως δι' ἐπε-

ἀποδεχθῆ τὴν Δήλωσιν περὶ Θρησκευτικῆς 'Ελευθερίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκτίθενται οἱ ὅροι, οἵτινες εἶναι οὐσιώδεις διὰ τὴν πλήρη ἄσκησιν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.

'Επεὶ δὴ εἰς πολλὰς χώρας ἐπιβάλλονται ποικιλοτρόπως περιορισμοὶ τινες ἐπὶ τῆς ἀσκήσεως τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ἀπὸ μέρους ὀλοκληρωτικῶν κυβερνήσεων, ἢ ἐπικρατουσῶν θρησκευτικῶν πλειονοτήτων, ἢ θρησκευτικῶν ὁμίλων ἐπιδιωκόντων τὴν ἐπικράτησιν.

'Επεὶ δὴ ἡ Κεντρικὴ 'Επιτροπὴ τοῦ Π.Σ.Ε. κατὰ 'Ιούλιον τοῦ 1949 ἀπεδέχθη τὴν ἀπόφασιν, τὴν καταδικάζουσαν τοὺς περιορισμοὺς ἐπὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, εἰδικῶς εἰς χώρας, ἐν αἷς τὸ Κράτος ἀνταγωνίζεται τὴν θρησκείαν καὶ τὰς θρησκευτικὰς ἐκδηλώσεις.

'Επεὶ δὴ ἡ προσοχὴ τῆς Κεντρικῆς 'Επιτροπῆς ἐφελκύσθη νῦν ἐπὶ σοβαρῶν παραβιάσεων τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐν ὀρισμέναις περιοχαῖς, ἐν αἷς ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ πίστις εἶναι τὸ ἐπικρατοῦν δόγμα καὶ ἐν περιοχαῖς, ἐν αἷς ἡ Μουσουλμανικὴ πίστις εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα θρησκεία.

'Επεὶ δὴ ἐκ περιοχῶν, ἐνθα ἡ Προτεστάντικὴ ἢ ἡ 'Ορθόδοξος 'Εκκλησία εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι, ἐλήφθησαν ἐκθέσεις ἀναφορικῶς πρὸς διακρίσεις γενομένας πρὸς θρησκευτικὰς μειονότητες, καὶ

'Επεὶ δὴ καὶ ἐάν ἔτι ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία διασώζεται ὑπὸ συνταγματικῶν διατάξεων, αὕτη εἶναι δυνατόν νὰ ἐξουδετερωθῆ ὑπὸ κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν πιέσεων.

Διὰ ταῦτα πάντα ἡ Κεντρικὴ 'Επιτροπὴ τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποφασίζει: 1) Νὰ διακηρῶξῃ, ὅτι ἀντιτίθεται πρὸς πάσας τὰς πράξεις, δι' ὧν κυβερνήσεις, ἐκκλησίαι ἢ ἄλλαι ὁργανώσεις δεσμεύουσι τὴν ἄσκησιν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας· νὰ καλέσῃ τὰς 'Εκκλησίας ὅπως παρᾶσχουσι πληροφориᾶς καὶ λάβωσιν ἀτομικὴν ἢ συνολικὴν δρᾶσιν πρὸς ἐξασφάλισιν εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν χώρας συνθηκῶν, ὅφ' ἂς ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία νὰ δύναται νὰ ἀσκῆται πλήρως· καὶ νὰ δεχθῶσιν ὡς πρὸς τὰς σημειουμένας παραβιάσεις, ἵνα ἀντιπροσωπευθῶσι παρὰ ταῖς Κυβερνήσεις ἢ εἰς τὰ 'Ἠνωμένα 'Ἐθνη ἢ παρὰ ταῖς θρησκευτικαῖς ἀρχαῖς, αἵτινες ἔχουσι τὸ δικαίωμα ἢ ἀσκοῦσιν ἐπίδρασιν τινὰ εἰς τὰς περὶ ὧν ὁ λόγος χώρας. 2) Νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν προώθησιν ἐνὸς περιεκτικοῦ καὶ συντονισμένου προγράμματος δράσεως, ἐθνικοῦ καὶ διεθνοῦς ἅμα, καὶ διὰ τούτου νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπίτευξιν θετικῶν, προληπτικῶν καὶ θεραπευτικῶν μέτρων πρὸς φρούρησιν τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας διὰ πάντας τοὺς ἀνθρώπους.

'Ἡ Κεντρικὴ 'Επιτροπὴ τοῦ Π.Σ.Ε. ὡσαύτως: ὑπογραμμίζει τὴν ζωτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἐξασφαλίσεως ἐπαρκῶν ἐγγυήσεων διὰ μέσου τῶν ἐθνικῶν κατὰ τόπους Συνταγμάτων ὑπὲρ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, χαιρετίζει μετὰ χαρᾶς τὴν πρόσφατον νομοθέτησιν ὀρισμένων συνταγματικῶν περιφρουρήσεων εἰς διαφόρους χώρας, καλεῖ ἐπειγόντως ὅλας τὰς Κυβερνήσεις, ὅπως συντάξωσι ἢ διορθώσωσιν, ἐντὸς τῆς δικαιοδοσίας αὐτῶν, Συντάγματα ἢ Νόμους, πρὸς ἐξασφάλισιν διὰ πάντα ἀνθρώπων τοῦ κεφαλαϊώδους δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, τὸ νίξει τὴν ἀνάγκην τοῦ ὁδηγεῖν τὰς τοπικὰς διοικήσεις καὶ τὴν ἀκολουθουμένην πράξιν πρὸς συμμόρφωσιν πρὸς τὰς ἀνωτέρω». "Ide Resolution of the Central Committee on Religious Liberty, Toronto, Canada, July, 1950, ἐν W.C.C. Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committees, Toronto (Canada), July 9-15, 1950, pp. 12/13.

ξηγηματικοῦ κειμένου περὶ τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Συμβουλίου (ὅπερ γνωρίζεται ἔκτοτε ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ «Toronto Statement») ἀναλυθῶσι διεξοδικώτερον σημειῖά τινα ἐκ τῶν χαρακτήρων, τῆς ὕφης καὶ τῶν σκοπῶν τοῦ Συμβουλίου καθ' ἑαυτό, ἐκρίθη ἐπάναγκες, ὅπως ἐν τῷ κειμένῳ τούτῳ ἀφιερωθῶσι καὶ ἰδιαίτεραι τινες παραγράφαι, ἀναγόμεναι εἰς τὸ θέμα τοῦ Προσηλυτισμοῦ καὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων ἐκάστης Ἐκκλησίας—Μέλους τοῦ Π.Σ.Ε. ἀπέναντι τοῦ ἐπιμάχου τούτου θέματος. Αἱ σχετικαὶ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀντιλήψεις, αἵτινες διατυποῦνται ἐν τῷ περιφῆμῳ τούτῳ κειμένῳ τοῦ Toronto, ὅπερ ἐν τούτοις σήμερον ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν τράπεζαν τῶν οἰκουμενιστικῶν συζητήσεων, λόγῳ ἀνεπαρκειᾶς τῶν ἐν αὐτῷ διατυπομένων ἀπόψεων, εἶναι ἀπολύτως ἐνδιαφέρονσαι καὶ ἐκφραστικαὶ τῆς κρατούσης ἐν τοῖς οἰκουμενιστικοῖς κύκλοις νοοτροπίας καὶ ἀντιλήψεως περὶ Προσηλυτισμοῦ, ἔχουσι δὲ οὕτως:

«... 7. Περαιτέρω πρακτικὸν πόρισμα κοινῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ Π. Σ. Ε. εἶναι, ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη ὀφείλουσι νὰ ἀναγνωρίζωσι τὴν ἀλληλεγγύην των, νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλας ἐν ἀνάγκῃ καὶ νὰ ἀπέχωσιν ἐνεργειῶν, αἵτινες εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς ἀδελφικὰς σχέσεις».

· Ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ Ἐκκλησίαι ζητοῦσι νὰ πραγματεύωνται πρὸς ἀλλήλας μετ' ἀδελφικῆς στοργῆς. Τοῦτο οὐδαμῶς ἀποκλείει ἀπολύτως ἐλευθέραν ὁμιλίαν πρὸς ἀλλήλας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου αἱ Ἐκκλησίαι θέτουσι πρὸς ἀλλήλας διαπορητικὰ ἐρωτήματα καὶ ἀντιμετωπίζουσι τὰς διαφορὰς αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δέον νὰ γίνηται διὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο ἀποκλείει καθαρῶς ἀρνητικὴν στάσιν Ἐκκλησίας τινὸς πρὸς ἄλλην. Ἡ θετικὴ βεβαίωσις τῆς πίστεως ἐκάστης Ἐκκλησίας δέον νὰ χαιρετίζεται εὐαρέστως, ἀλλ' ἐνεργεῖται ἀσυμβίβαστοι πρὸς ἀδελφικὰς σχέσεις ἐναντι ἀλλήλων, οὐσῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, ματαιοῦσι αὐτὸν τοῦτον τὸν σκοπόν, δι' ὃν συνεστήθη τὸ Συμβούλιον. Ἐξ ἐναντίας αἱ Ἐκκλησίαι αὗται δέον νὰ βοηθῶσιν ἢ μίᾳ τὴν ἄλλην πρὸς ἄρσιν τῶν ἐμποδίων διὰ τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῶν καθιερωμένων λειτουργημάτων τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὁσάκις Ἐκκλησία τις εὐρίσκειται ἐν ἀνάγκῃ ἢ ἐν διωγμῷ, δέον νὰ δύναται νὰ ὑπολογίζη ἐπὶ τῆς βοηθείας τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν διὰ τοῦ Συμβουλίου.

8 - *«Αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη εἰσέρχονται εἰς πνευματικὰς σχέσεις, διὰ τῶν ὁποίων ζητοῦσι νὰ διδαχθῶσι παρ' ἀλλήλων καὶ νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλας, ὅπως οἰκοδομηθῇ τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνακαινισθῇ ἡ ζωὴ τῶν Ἐκκλησιῶν».*

Ἡ κοινὴ διδασκαλία τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὡς ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι συγχρόνως καὶ οἰκοδομή, ἥτις ᾠκοδομήθη, καὶ οἰκοδομῆ, ἥτις οἰκοδομεῖται. Ἡ Ἐκκλησία ἐπομένως ἔχει ἀπόψεις, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς αὐτὸν τοῦτον τὸν σκελετὸν καὶ τὴν οὐσίαν καὶ δὲν δύναται νὰ μετα-

ἀνάγκην, ὅπως ἐπιληφθῆ καὶ αὕτη θετικώτερον τοῦ ζητήματος τούτου, διὸ καὶ κατὰ τὴν χειμερινὴν τοῦ ἔτους 1955 Συνέλευσιν αὐτῆς (4-11 Φεβρουαρίου), ἐδέχθη καὶ συνεζήτησεν ἐμπεριστατωμένην περὶ τοῦ ζητήματος Ἐκθεσιν τοῦ Γεν. Γραμματέως Δρος Visser't Hooft, ὑπὸ τὸν τίτλον «Προσηλυτισμός καὶ θρησκευτικὴ Ἐλευθερία ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ Π.Σ.Ε.»²⁰. Μεταξὺ τῶν ληφθεισῶν κατὰ ταύτην ἀποφάσεων ἦτο καὶ ὁ ἐντὸς τῆς ἑκ μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως» καὶ ἑκ λοιπῶν μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. ἀπαρτισθείσης Μεικτῆς περὶ Προσηλυτισμοῦ Ἐπιτροπῆς καταρτισμός δύο Ὑποεπιτροπῶν, πρὸς μελέτην ἀφ' ἑνὸς μὲν τῶν προβλεπομένων ἐν τῷ θέματι τούτῳ θεολογικῶν προβλημάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ τῶν πρακτικῶν τοῦ ζητήματος ὄψεων καὶ πλευρῶν, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Διεθνῶν Ὑποθέσεων τοῦ Π. Σ. Ε. καὶ πρὸς τὸ Διεθνὲς Συμβούλιον Ἱεραποστολῶν.

Ἄλλ' ἤδη εἶχον σημειωθῆ, ὡς καὶ εὐθὺς ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατὰ τόπους καὶ συγκεκριμένως ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν χώραις δηλονότι, αἵτινες προστατεύουσι τὰ Τάγματα καὶ τὸ Λατινικὸν Δόγμα συνταγματικῶς, αἱ πρῶται ἀντιδράσεις ἐναντίον τῶν ἀπὸ μέρους τῶν Προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν ἀσκουμένων παρὰ τοῖς Λατίνοις πιστοῖς προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν. Οὕτω τὸ Π.Σ.Ε. μετ' ἐκπλήξεως ἐπληροφορεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν τοῦ Συμβουλίου, ὅτι Προτεσταντικὴ Θεολογικὴ Σχολὴ ἐν Μαδρίτῃ ἐξηναγκάζετο ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ καθεστῶτος, ἵνα ἀναστείλῃ τὴν λειτουργίαν αὐτῆς καὶ ὅτι παρὰ τὰς γενομένας ἐπισήμους παραστάσεις ἀπὸ μέρους τοῦ Συμβουλίου, ἡ Ἰσπανικὴ Κυβέρνησις δὲν ἐνέδιδε. Αἱ πληροφορίες ἐξ Ἀργεντινῆς δὲν ἦσαν καλύτεραι καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένωνται καὶ ἄλλαι ἄλλαχού παρόμοιαι ἀντιδράσεις, τοῦθ' ὅπερ καθίστα τὴν μελέτην καὶ ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐπιτακτικωτέραν διὰ τὸ Συμβούλιον²¹.

Ὑπὸ τοιούτων ἐπειγούσης φύσεως περιπτώσεων πιεζόμενον τὸ Π.Σ.Ε., (εἰς ἃς ἀσφαλῶς δέον νὰ προστεθῆ καὶ ἡ ἰδιόζουσα περίπτωση τῆς ἐν Ἑλλάδι καταγγελλομένης ἐκρύθμου καταστάσεως, ὡς ἐκ τῆς προσηλυτιστικῆς ἐξορμήσεως τῆς Εὐαγγελικῆς λεγομένης Ἐκκλησίας) εὐρέθη τοῦτο εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἐπιληφθῆ τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ καὶ ἐν τῇ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1955 συνελθούσῃ Ἐκτελεστικῇ Ἐπιτροπῇ αὐτοῦ, ἣτις καὶ ἔκρινε μὲν σκόπιμον, ὅπως ἀναμείνῃ τὴν Ἐκθεσιν τῆς Μεικτῆς ἐπὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ Ἐπιτροπῆς, συστήσῃ δ' ὅμως αὐτῇ, ὅπως παρουσιάσῃ τὸ

20. Πολυγραφημένον κείμενον τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Γεν. Γραμματέως: «Proselytism and Religious Liberty in the setting of the W. C. C. (Gen. Secr., No: 2). Ἴδε σχετικὰ καὶ παρὰ Ἰακώβου, Μητρο. Φιλαδελφείας, Περὶ τὸ θέμα τοῦ Προσηλυτισμοῦ, Β', ἐν «Ἀπόστολος Ἀνδρέας», 6 (1956), φυλλ. 285, σελ. 1.

21. Ἴδε σχετικὰ ἐν «Ecclesiastical Review», 9 (1956) σελ. 36.

ὕπὸ προετοιμασίαν κείμενον τῆς Ἐκθέσεως ἀνυπερθέτως εἰς τὴν σύνοδον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς θερινῆς περιόδου τοῦ ἐπομένου ἔτους 1956²².

Ὅντως ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Π.Σ.Ε., κατὰ τὴν κατ' Αὐγουστον 1956 ἐν Galyatetō τῆς Οὐγγαρίας συγκληθεῖσαν συνεδρίαν αὐτῆς, ἐδέχθη, ὡς ἦδη ἐλέχθη, τὴν εἰδικῶς συνταχθεῖσαν καὶ ἐνδιαφέρουσαν προσωρινὴν Ἐκθεσιν περὶ Προσηλυτισμοῦ, ἣτις καὶ εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος

22. Τὸ θέμα τῆς «ἐλευθέρως χριστιανικῆς μαρτυρίας», παραλειπομένου, ἐσκεμμένως ἴσως, τοῦ ὅρου «Προσηλυτισμός» ἢ καὶ οἰασθήντος ἄλλης ἐκφράσεως δυναμένης ἀπ' εὐθείας νὰ ἀναχθῆ εἰς τὸ ἀκανθῶδες τοῦτο ζήτημα, θίγεται καὶ ἐν τῇ διεξαχθεῖσῃ τελευταίως ἀλληλογραφίᾳ μεταξὺ τοῦ Ὁρθοδόξου Ρωσικοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὕτω εἰς τὴν Ρωσικὴν ἀπάντησιν πρὸς τὸ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1954 γράμμα τοῦ ἐκ τῶν Προέδρων τοῦ Π. Σ. Ε. Ἐπισκόπου Otto Dibelius καὶ τοῦ Γεν. Γραμματέως Δρος Visser't Hooft, σταλεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κρουτίτσκης Νικολάου καὶ φέρουσαν ἡμερομηνίαν 21 Φεβρουαρίου 1955, ἐξεταζομένου εὐρέως τοῦ ζητήματος τῆς εἰρήνης ἐν τῇ σημερινῇ πολιτικῇ διαρθρώσει τοῦ κόσμου καὶ τῶν τρόπων ἐπιτεύξεως καὶ παγίωσεως ταύτης, λέγεται μετ' ἐμφάσεως, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία ἐν Ρωσίᾳ εἶναι ἐξησφαλισμένη ὑπὸ τῶν διατάξεων τῆς κρατικῆς νομοθεσίας. «Ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν, λέγει ἡ ἐπιστολὴ, ὡς εἶναι καλῶς γνωστόν, ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ἡ ἀκόλυτος δρᾶσις τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶναι ἐξησφαλισμένη καὶ καθωρισμένη ὑπὸ τοῦ νόμου, ὅστις ταυτοχρόνως ἀποκλείει πᾶσαν οἰανδήποτε ἐπέμβασιν ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθεν. Αἱ πολλαὶ κληρικαὶ καὶ λαϊκαὶ ἀντιπροσωπεῖται, αἵτινες ἐπισκέπτονται τὴν Σοβιετικὴν Ἔνωσιν, δύνανται νὰ προσαγάγῃσι μαρτυρίαν περὶ τοῦ γεγονότος τούτου. Αὐταὶ κατενόησαν τοῦτο, ἀφοῦ ἔλαβον πείραν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν κατὰ πολλοὺς τρόπους. Καὶ ἀποτελεῖ τὴν χαρὰν ἡμῶν ἡ διαπίστωσις, ὅτι αἱ μαρτυρίαι αὗται δὲν ὑπῆρξαν ἄνευ ἀποτελεσμάτων». (Ἴδε ἐν «E c u m e n i c a l R e v i e w», 7 (1955) σελ. 393). Εἰς τὴν πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀπάντησιν τοῦ Προεδρείου καὶ τῆς Γεν. Γραμματείας τοῦ Π. Σ. Ε., ὑπὸ ἡμερομηνίαν 5 Αὐγούστου 1955, τὸ Συμβούλιον ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην, ἵνα ὑπογραμμίσῃ τὴν ἣν ἔχει διαμορφώσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐπιδιώκῃ τοῦτο, ἀνίληψιν περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, δὲν ἀπέφυγε δὲ νὰ κάμῃ ἀπ' εὐθείας ὑπαιγιμὸν πρὸς τὰς πιέσεις, ἃς ὑφίστανται τυχόν κατὰ τόπους χριστιανοὶ τινες, τοῦθ' ὅπερ κατ' εὐσίαν οὐδὲν ἕτερον ἦτο, εἰμὴ ὑπαιγιμὸς ἀπ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν ἔλλειψιν θρησκευτικῆς ἐλευθερίας εἰς τὰ ὀλοκληρωτικὰ καθεστῶτα τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἀπ' ἑτέρου δὲ καὶ εἰς τὴν διαπιστουμένην ἔλλειψιν ἀνεκτικότητος πρὸς τὴν συνύπαρξιν καὶ συνανάπτυξιν τῶν λοιπῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν μετὰ τῶν καθεστηκυῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. «Ἐν ὄψει τῆς ἡμετέρας ἀντιλήψεως περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, ἀνομολογοῦμεν, ὅτι ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία (πρὸς ἣν ἀναφέροσθε καὶ ὑμεῖς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὑμῶν) εἶναι ἡ βασικὴ ἐλευθερία. Ἐκφράζομεν τὴν ἀνησυχίαν ἡμῶν ὡς πρὸς τὸ ὅτι, εἰς διαφόρους χώρας, ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία περιορίζεται καὶ ἀνθρωποὶ ἐνίοτε διώκονται ἐξ αἰτίας τῆς πίστεως αὐτῶν. Ὁ γινώμων τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, ὃν ἀγωνιζόμεθα νὰ ἴδωμεν πραγματοποιούμενον πανταχοῦ, εἶναι ὅπως πᾶς τις ἡ ἐλεύθερος, μόνος ἢ μετ' ἄλλων, ἀτομικῶς ἢ δημοσίως, ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῆς πίστεως αὐτοῦ ἐν τῇ λατρείᾳ, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ἐν τῇ πράξει καὶ ἐν τοῖς ἔθεσιν. Ἐν τῷ θεματι τούτῳ ὡσαύτως νομίζομεν, ὅτι ἡ εὐλικρινὴς συζήτησις εἶναι ἀναγκαία» (Ἴδε ἐν «E c u m e n i c a l R e v i e w», 8 (1956) σελ. 66).

βληθῶσιν. Αὕτη ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐκδηλοῦται ἐν τῇ μαρτυρίᾳ αὐτῆς πρὸς τὰ ἴδια αὐτῆς μέλη καὶ πρὸς τὸν κόσμον, χρήζει διαρκοῦς ἀνανεώσεως. Αἱ Ἐκκλησίαι δύνανται καὶ δεόν νὰ βοηθῶσιν ἀλλήλας ἐν τῇ σφαίρᾳ ταύτῃ δι' ἀμοιβαίας ἀνταλλαγῆς σκέψεων καὶ ἐμπειρίας. Αὕτη εἶναι ἡ σημασία τοῦ ἔργου μελέτης ἐν τῷ Π.Σ.Ε., ὡς καὶ πολλῶν ἄλλων ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Τὸ Π.Σ.Ε. δὲν πρόκειται νὰ ἐπιβάλλῃ ἰδιαίτερον τύπον σκέψεως καὶ ζωῆς ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἄλλ' οἰαδήποτε ἐμβάθυνσις, γινομένη ὑπὸ μιᾶς ἢ ἐτέρας Ἐκκλησίας, δεόν διὰ τῆς κοινῆς μελέτης νὰ γίνηται προσιτὴ εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας, «χάριν τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ¹⁷».

Ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων τούτων, περὶ διεκκλησιαστικῆς πνευματικῆς καὶ ἄλλης συνεργασίας καὶ ἀλληλοπλουτισμοῦ γενικώτερον, ὡς καὶ περὶ Προσηλυτισμοῦ εἰδικώτερον, ὡς οὗτος θεωρεῖται, ὅτι ἐξάγεται καὶ στηρίζεται ἐκ τοῦ κειμένου τούτου, θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω διεξοδικώτερον.

Πάντως ἐκ τῶν οὕτως πλέον ἀνελιχθεισῶν περὶ Προσηλυτισμοῦ ἀντιλήψεων ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε., ἐμφανῆς καθίστατο, ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ ἐξῆς, ἡ ἀνάγκη θεολογικώτερας, ὡς ἔφθηνεν εἰπόντες, καὶ ἐξονυχιστικώτερας μελέτης τοῦ ὅλου ζητήματος. Διὸ καὶ ἐκρίθη, ὅτι ὁ Προσηλυτισμός, ὡς θέμα ἀναγόμενον μᾶλλον εἰς τὴν σφαῖραν καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς περὶ τὰ θεολογικὰ ζητήματα ἀσχολουμένης Ἐπιτροπῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως», ἠδύνατο καὶ ὄφειλε νὰ ἀποτελέσῃ θέμα μελέτης ἐντὸς αὐτῆς, εἰς ἣν καὶ κατ' ἀρχὴν παρεπέμφθη, σχηματισθείσης εἰδικῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Working Committee τῆς Ἐπιτροπῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως», ἐν ἔτει 1953, ἐν Bossey τῆς Ἑλβετίας¹⁸. Μέλος τῆς Θεολογικῆς ταύτης Ἐπιτροπῆς ὤρισθη ὁ Καθηγητὴς τοῦ Ἀθηνῆσι Πανεπιστημίου κ. Γεράσιμος Κονιδάρης, εἰδικῶς περὶ τὸ θέμα τοῦτο ἐνδιατρίψας τότε.

Ἡ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος, 1954, συνελθοῦσα Β' Γενικὴ ἐν Evanston τῆς Ἀμερικῆς Συνέλευσις τοῦ Π.Σ.Ε., εὐρέθῃ ἀντιμέτωπος καὶ τοῦ θέματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ, συναντήσασα καὶ τὰς πρώτας δυσκολίας ἐπὶ τοῦ προβλήματος, αἵτινες συνίσταντο εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐντὸς τοῦ Π. Σ. Ε. συνεργασίας ἀφ' ἐνὸς μὲν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀνεκλήρουτον ἑαυτὰς θιγομένας ἐκ τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἄλλων Ὁμολογιῶν, συνεργαζομένων καὶ αὐτῶν ἐν τῷ Π.Σ.Ε., ἀφ' ἐτέρου δὲ καὶ ἐκείνων ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν ἣ

17. Ἴδε ἐν «Ἐκκλησίᾳ», 27 (1950) σελ. 350-351, κατὰ μετάφρασιν τοῦ ὅλου κειμένου ὑπὸ Γερμανοῦ, Μητρ. Θυατείρων. Πρβλ. καὶ τὸ ἀγγλικὸν πρωτότυπον ἐν W. C. C. Minutes and Reports of the Third Meeting of the Central Committee, Toronto (Canada), July 9 - 15, 1950, pp. 88 - 89.

18. Commission on Faith and Order of the W.C.C., Working Committee, Minutes of Meeting held at the Château de Bossey, near Geneva, 11th to 19th August 1953. Faith and Order Commission Papers, No: 17, pp. 40|42.

Ὁμολογιῶν, αἵτινες ὑφίσταντο «διαγωγούς» ἐκ μέρους τῶν καθεστηκυῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ μόνῳ τῷ ἠθικῷ ἐγκλήματι, ὡς κατήγγελλον, ὅτι ἀσκοῦσιν ἔργον προσηλυτιστικὸν ἐντὸς τῆς ἐπικρατείας τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία μετὰ τῶν ἑλληνικῆς ἰθαγενείας ὀπαδῶν τῆς Εὐαγγελικῆς λεγομένης Ἐκκλησίας, παρῆχον ἐν ἐκ τῶν ἐκφραστικωτέρων παραδειγμάτων τῆς διττῆς ταύτης ὄψεως, ἣν ἐνεφάνιζε τὸ πρόβλημα τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἐν Evanston¹⁹. Σημειωτέον δέ, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ Προσηλυτισμοῦ δὲν ἐτίθετο μόνον ἀπὸ ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου πλευρᾶς, ἀλλὰ καὶ ὡς πρόβλημα εὐρύτερου ἐνδιαφέροντος διὰ τὰς συνεργαζομένας ἐν τῷ Π.Σ.Ε. Ὁμολογίας, διότι εἶχον ἀρχίσει διαφαινόμεναι καὶ ἄλλαι πλευραὶ τοῦ ζητήματος, διάφοροι κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν ἀπὸ τὰς ὀρθοδόξους διαμαρτυρίας καὶ καταγγελίας, πάντως ὅμως σοβαραὶ καὶ δυσεπίλυτοι, καὶ ἄλλως, ἀλλὰ καὶ ὡς περιπλέκουσαι εἰς τὸ ζήτημα τὰς ἐκασταχοῦ Πολιτείας καὶ τὰ Καθεστῶτα, ὡς συνέβαινεν ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν εὐθὺς κατωτέρω.

Πάντως, ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἐν ὄψει τῆς οὕτω διαγραφομένης δυσκόλου ἐν Evanston καταστάσεως, ἡ Β' ἐκείνη Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Π.Σ.Ε. ὄριζεν εὐρύτεραν πρὸς μελέτην τοῦ Προσηλυτισμοῦ Μικτὴν Ἐπιτροπὴν, μετὰ τῆς ἐντολῆς, ὅπως αὕτη ἐξετάσῃ τὸ θέμα τοῦτο ἐκ τῆς πλατυτέρας δυνατῆς προοπτικῆς, καὶ δὴ ἀφ' ἐνός μὲν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς βασικὰς ἐλευθερίας, ὅσας παρέχουσι ταῖς Ἐκκλησίαις ἐν μὲν τῷ οἰκουμενιστικῷ τομεῖ αὐτὸ πρῶτον τὸ Καταστατικὸν τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τὸ προμνημονευθὲν περίφημον κείμενον τοῦ Toronto «Περὶ Ἐκκλησίας, Ἐκκλησιῶν καὶ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν», ἐν δὲ τῷ διεθνεί καὶ πολιτικῷ ὅσον καὶ πολιτικῷ πεδίῳ ὁ Χάρτης τοῦ Ο.Η.Ε. καί, κυρίως, αἱ περὶ ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου διατάξεις τῆς περιφήμου Διακηρύξεως περὶ τῶν ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἐκ παραλλήλου ὑπὸ τὴν προοπτικὴν τῶν ἐλευθεριῶν, ὡς προβλέπουσι τὰ ἐπὶ μέρους Συντάγματα τῶν κατὰ τόπους Χριστιανικῶν Κρατῶν.

Ἡ Μικτὴ αὕτη Ἐπιτροπὴ περὶ Προσηλυτισμοῦ ἐσυνέλεξε ἐντοτε τὴν ἐργασίαν αὐτῆς, εὐρυνθεῖσα κατὰ καιροῦς ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν αὐτῆς. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Π.Σ.Ε. ἠσθάνθη τὴν

19. Πρβλ. «Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Π.Σ.Ε. ἐν Evanston (15-30 Αὐγούστου 1954) Ἐκθεσις τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας», ἐν «Ὁ ρ θ ο δ ο ξ ί α», 30 (1955) σελ. 24/25. Καὶ ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Ἀμερικῆς κ. Μιχαὴλ, ὁμιλῶν ἐν τῇ Γενικῇ Συνελεύσει μὲ θέμα «Ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἔντασις καὶ ἡ ἐνότης ἡμῶν ἐν Χριστῷ», ἀνεφέρθη διὰ καυστικωτάτων λόγων εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Προσηλυτισμοῦ, τοῖσιν ἀπολύτως καὶ δεδικοιολογημένως τὴν σοβαρότητα, ἣν παρουσιάζει διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ «πληγὴ» αὕτη, καὶ τὰς συνέπειας, ὡς ἔμπορεῖ νὰ ἔχη ἐπὶ τῶν εὐρύτερων διαχριστιανικῶν καὶ οἰκουμενικῶν ἐπαφῶν καὶ σχέσεων καὶ ἐπὶ τοῦ ἔργου τῆς συνεργασίας καὶ τῆς συναδελφώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἐγένετο δὲ ἀντικείμενον εὐρυτάτης συζητήσεως, τῶν ὀρθοδόξων ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ μελῶν εὐρόντων τὴν εὐκαιρίαν, ὅπως ἐκφράσωσι τὰς ἐπὶ τῆς Ἐκθέσεως καὶ τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ καθόλου κρίσεις καὶ ἀντιλήψεις αὐτῶν²³, ἐν τέλει δὲ ὠρίσθη, ὅπως ἡ Ἐκ-

23. Ἐκ τῶν παρόντων εἰς τὰς συζητήσεις τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ὁρθοδόξων, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μελίτης κ. Ἰάκωβος, ὅστις συμμετείχεν ὡς ἐνεργὸν ὀρθόδοξον μέλος καὶ τῆς συνταξάσης τὴν Ἐκθεσιν Μεικτῆς ἐπὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ Ἐπιτροπῆς, ἀναλύων τὰς ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς Ἐκθέσεως ταύτης σκέψεις αὐτοῦ λέγει, ὅτι ολοφύως καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεων προσυπογράφει τὸ προσωρινὸν τοῦτο κείμενον, ὅπερ ὡς καρπὸς ἀναλύσεως καὶ μελέτης τοῦ ὅλου ζητήματος ἀπὸ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τρόπον προσεκτικῶν καὶ ἀντικειμενικῶν, δὲν ἀποβλέπει μὲν εἰς τὴν ἄμεσον καὶ διὰ μιᾶς λύσιν τοῦ πολυπλόκου καθ' ἑαυτὸ προβλήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ, συντελεῖ ὅμως εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ ὡς οἰκουμενιστικοῦ θέματος καὶ οἰκουμενιστικῆς πραγματικότητος. Χαρακτηρίζων δ' οὗτος τὸ κείμενον ὡς «ἀντικατοπτρίζον γνήσιον οἰκουμενικὸν πνεῦμα», εἰσέρχεται εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ προσηλυτιστικοῦ θέματος διὰ τῶν ἐξῆς: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καὶ ἰδιαίτερος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, πάντοτε ἐτάχθη ὑπὲρ ἑνὸς ἀληθοῦς οἰκουμενισμοῦ. Αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς, ὀπουδήποτε καὶ εἰς οἰανδήποτε ἐποχὴν γενόμεναι, οὐδεμίαν ἄλλην σημασίαν εἶχον, εἰμὴ νὰ ἐντεινῶσι τὴν ἐνότητα τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἥτις δέον νὰ ἐκκαλύπτηται μόνον διὰ τῆς νομιμοφροσύνης πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὰ παραγγέλματα Αὐτοῦ, ὅτι «πάντες ἡμεῖς ἐν ἑσμεν». Τὰ σημεῖα, ἅτινα, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον ἄποψιν, χρήζουσι περαιτέρω συζητήσεως, ἐν ἀτμοσφαιρᾷ ἐμπεποτισμένῃ δι' εἰλικρινοῦς οἰκουμενιστικοῦ πνεύματος, εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α) Ποῖα εἶναι τὰ κριτήρια, διὰ τῶν ὁποίων καθορίζεται ἐὰν ὁ προσηλυτισμὸς, εἰς εἰδικὴν τινα περίπτωσιν, εἶναι νόμιμος ἢ παράνομος; β) Μέχρι ποίου σημείου νομιμοποιεῖται ὁ Προσηλυτισμὸς, παραβιάζοντοῦ τοῦ ἄρθρου περὶ θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ Οἰκουμένῃ Διακροῦσιν τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων; γ) Ἐπὶ ποίας βάσεως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κρίνωμεν Ἐκκλησίαν τινα καὶ νὰ εἰπώμεν, ὅτι αὕτη ἐκολόβωσε, παρεμόρφωσε ἢ ἡμαύρωσε τὰς κεντρικὰς χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ ἀπέβη ὄθεν ἀνίκανος, ἵνα προσφέρῃ λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν ψυχῶν, ἐὰν εἶναι ἀληθές, ὅτι ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι εὐρίσκονται ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ; δ) Μέχρι ποίου σημείου αἱ συμφωνίαι ἐξ ἀβρότητος δύνανται νὰ διευκολύνωσι τὴν κατάστασιν καὶ νὰ ὀδηγήσωσι πιθανῶς πρὸς ἱκανοποιητικὴν τινα λύσιν τοῦ προβλήματος;» Καὶ ὁ Μητρο. Μελίτης ἐσυνέχισε λέγων: «Ἐὰν αἱ Ἐκκλησίαι ἀπεφάσιζον, ἵνα ἐπιβάλωσιν εἰς αὐτὰς τὴν εἰλικρινῆ συζήτησιν καὶ ἐφέρωντο ἐν ταπεινότητι, αὐταπαρνήσει καὶ ἐν ἀληθείᾳ πνεύματι Χριστοῦ, τότε τὰ τοιαῦτα δυσάρεστα πράγματα καὶ γεγονότα, ὡς αἱ προκλήσεις, οἱ ἀνταγωνισμοὶ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὰ παράπονα θὰ ἔπαυον, πάντες δὲ ἡμεῖς βαθμιαίως θὰ ἀνεγνωρίζωμεν, ὅτι ἡ ἰσχὺς ἡμῶν, ὡς Χριστιανῶν, ἔγκειται ἐν τῇ ἐνότητι ἡμῶν μετ' ἀλλήλων καὶ ἐν τῇ ἐνώσει ἡμῶν μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ Σώματος τῆς Ἐκκλησίας...». Ὁ Καθηγητὴς κ. Βασίλειος Ἰωαννίδης, ὁμῶν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀνέφερε τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ διὰ τὸ ζήτημα καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Προκαθημένου αὐτῆς (ἀεμνήστου Ἀθηνῶν Δωροθέου), ὅπως εἰσαγάγῃ τὸ ζήτημα τοῦ Προσηλυτισμοῦ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, καὶ προσέθετε, ὅτι τρία σημεῖα ἐγείρονται εἰς τὸν νοῦν: «α) ὅτι οἱ διεξάγοντες τὸν Προσηλυτισμὸν συχνάκις προβαίνουσιν εἰς τοῦτον ἐκ προϋποθέσεων ἀναλόγων πρὸς τὰς τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, διότι οἱ αὗτοι παραδέχονται, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὀφεί-

θεσις αὕτη παραπεμφθῆ πρὸς γνῶσιν καὶ ἀπόφασιν ταῖς Ἐκκλησίαις—Μέ-
λεσι τοῦ Π.Σ.Ε.²⁴

Αὐταὶ ὑπῆρξαν αἱ μέχρι τοῦ νῦν φάσεις καὶ ἀνελίξεις τῆς μελέτης τοῦ
θέματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. Ἀναμφιβόλως πᾶσαι αὐταὶ
ἀποδεικνύουσιν, ἐὰν μὴ τι ἄλλο, τοῦλάχιστον ὅτι ἐγένετο μακρὰ ἤδη καὶ
ὑπολογίσιμος πορεία ἐν τῷ θέματι τούτῳ, ἥτις, ἐὰν δὲν ἐπραγματοποιεῖτο
ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν οἰκουμενιστικῶν τούτων προσπαθειῶν, δὲν γνωρί-
ζομεν τῇ ἀληθείᾳ, ποῦ, πῶς καὶ πότε θὰ ἀντεμετωπίζετο τὸ πρόβλημα,
ὅπερ, ὅπως ἀπὸ αἰῶνων, οὕτω καὶ ἐν πλήρει 20ῳ αἰῶνι, θὰ ἔμενε πάντοτε
μὲν αἰμάσσον, οὐδέποτε δ' ἴσως ἔξεταζόμενον καὶ ὀδηγούμενον πρὸς λύσιν
τινά. Ἡ γενομένη πορεία ἐν τῷ θέματι τούτῳ, καὶ ἐὰν ἔτι δὲν λύει τὸ ζή-
τημα, ὡς καὶ ὄντως δὲν λύει τοῦτο, ἀποτελεῖ ὅμως μίαν ἀγαθὴν, νομίζομεν,
ἀπαρχὴν θετικωτέρων τινῶν ἐκβάσεων. Ἔχει καταστῆ πλέον συνειδησις
ταῖς Ἐκκλησίαις—Μέλεσι τοῦ Π.Σ.Ε., ὅτι τὸ προσηλυτιστικὸν πρόβλημα
δὲν ἐπιδέχεται ἀναβολὰς καὶ ὅτι ἡ ψυχραιμία ἀπὸ θεολογικῆς πλευρᾶς ἔξε-
τασις αὐτοῦ θὰ ὀδηγήσῃ εἰς περισσότερον ἀποκεκρυσταλλωμένας ἀντιλήψεις
καὶ παρ' ἐκείναις ἐκ τῶν Χριστιανικῶν Ὁμολογιῶν τῆς Προτεσταντικῆς
Δύσεως, αἵτινες, ἐν τῇ ζέσει καὶ τῷ προσηλυτιστικῷ πυρετῷ αὐτῶν, παρα-
θεωροῦσι τὰς ἀληθείας καὶ τὰς στοιχειώδεις ἀρχὰς τοῦ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ
ἀληθοῦς Χριστιανισμοῦ προβάλλοντος ἱεροῦ αἰσθήματος τοῦ σεβασμοῦ καὶ
τῆς ἀγάπης τῶν ἄλλων.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς ταύτης κρίνοντες τὰς ἐντὸς τοῦ συγχρόνου Οἰκουμε-
νισμοῦ φάσεις τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ, νομίζομεν ὅτι αὐταὶ ἐκ
παραλλήλου ἐμφανίζουσι καὶ τὴν ἡμετέραν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν δικαιου-
μένην εἰς τὴν προσπάθειαν αὐτῆς, ὅπως ἐν καιρῷ καὶ πάντοτε παρουσιάσῃ
καὶ καταγγείλῃ τὸν Προσηλυτισμὸν ἐν ταῖς οἰκουμενιστικαῖς ἐπαφαῖς καὶ

λουσι νὰ ἐπιστραφῶσι εἰς τὴν κατάστασιν, ἣν ἀντιπροσωπεύουσιν οἱ προσηλυτίζον-
τες β) ὅτι ὁ Προσηλυτισμὸς ἀξάνει τὴν ἔντασιν μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς ἐπο-
χὴν καθ' ἣν αὐταὶ ἐργάζονται ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει διὰ τὴν ἐνότητα γ) ὅτι
ὁ Προσηλυτισμὸς ἀξάνει τὸ μῖσος μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν. Μελέτῃ καὶ ὄντως ἀντι-
θετος πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ». Ὁ Καθηγητὴς κ. Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος,
συμφωνῶν μὲ διατυπωθεῖσαν πρότερον ἐν ταῖς συζητήσεσιν ἀποφιν, ὅτι τὸ ζή-
τημα τοῦ Προσηλυτισμοῦ δὲν δύναται νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἢ λυθῇ ὡς σύνολον,
ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς περιπτώσεις, ὑφ' ἃς ἐμφανίζεται, εἶπεν: «Ἐὰν ἐξεκινούμεν ἐκ
τοῦ γεγονότος, ὅτι ὅλοι αἱ συνεργαζόμενοι ἐν τῷ Π.Σ.Ε. Ἐκκλησίαι ἀναγνωρί-
ζουσι τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς Κύριον καὶ Σωτῆρα, ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν,
ὅτι ἐὰν οὕτως ἐπιστεῦωμεν, δὲν θὰ ὑπῆρχον προσηλυτίζοντες». (Ἴδε πάσας τὰς γνώ-
μας ταύτας ἐν W. C. C. Minutes and Reports of the Ninth Meeting of the
Central Committee, Galyatetö, Hungary, July - 25 August 5, 1956, pp. 8/10).

24. Ἴδε τὴν σχετικὴν ἀπόφασιν ἐν τῷ τελει τῶν συζητήσεων ἐν W.C.C. Mi-
nutes and Reports of the Ninth Meeting of the Central Committee, Galya-
tetö, Hungary, July 25 - August 5, 1956, p. 10.

συνομιλίας, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἀπετέλει ἀναμφιβόλως διαρκῆ νυγμὸν ἐντὸς τῆς Οἰκουμενιστικῆς Κινήσεως καὶ τοῦ Π.Σ.Ε., συμβάλλοντα εἰς τὴν προώθησιν τοῦ εἰρηνιστικοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἐφ' ὅσον προὔκαλείτο τοῦτο, ὅπως μὴ παρορᾷ ζητήματα τοιαύτης φύσεως, τραγικὰς πολλάκις συνεπείας δυνάμενα νὰ ἔχωσι διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πνεύματος τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν, ἅτε γνωστοῦ ὄντος, ὅτι ἐκ τοιαύτης παροράσεως παραβλάπτονται οὐ μόνον αἱ ἱεραὶ καθ' ἑαυτὰς προσδοκίαι, ἀς ἐστήριξε καὶ στηρίζει ὁ Χριστιανικὸς κόσμος ἐπὶ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἐν τῷ κόσμῳ σκοποὶ καὶ αἱ εὐαγγελικαὶ ἐπιδιώξεις τοῦ θεοσυστάτου θεσμοῦ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῷ εὐθύς κατωτέρῳ κεφαλαίῳ καὶ πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν μελέτην τῶν θεολογικωτέρων ἐκφάσεων τοῦ ζητήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ, ὡς αὗται διαπιστοῦνται ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν οἰκουμενιστικῶν σκέψεων τῆς σήμερον, θὰ ἐξετάσωμεν ἐν εὐρυτέρῳ πως ἀναλύσει τὴν ἐνδιαφέρουσαν καθ' ἑαυτὴν Ἐκθεσὶν περὶ Προσηλυτισμοῦ, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς τὴν τελευταίαν σήμερον βαθμίδα ἐν ταῖς περὶ τοῦ προσηλυτιστικοῦ ζητήματος συζητήσεσι καὶ ὡς παρέχουσαν πρόσφορον ἔδαφος διὰ περαιτέρω θεολογικὰς συζητήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

Η ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΣΗΛΥΤΙΣΜΟΥ ΕΚΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΜΕΙΚΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ἐν τῇ μελέτῃ τῆς ἀνὰ χεῖρας περισπουδάστου ὄντως Ἐκθέσεως ταύτης, δέον εὐθύς ἀπ' ἀρχῆς νὰ σημειωθῇ, ὅτι αὕτη δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς κείμενον λύον τὸ ἐπίμαχον καθ' ἑαυτὸ πρόβλημα τοῦ Προσηλυτισμοῦ²⁵. Καρπὸς ἐπιμεμημένης ἐργασίας ἡ Ἐκθεσις — περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει, νομίζομεν, ἀμφιβολία — κέκμηται χαρακτηῖρα προσωρινότητος, εἶναι ὅμως ταυτοχρόνως καὶ κείμενον εἰς πολλὰ σοβαρὰ σημεῖα ἀναφερόμενον, καὶ ὡς τοιοῦτο δυνάμενον, διὰ τῶν ὧν ἐκφράζει ἰδεῶν καὶ ἀντιλήψεων, νὰ βαρύνῃ πως ἐπὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῶν σκέψεων καὶ τῶν συζητήσεων ἐν τῷ θέματι τοῦ Προσηλυτισμοῦ.

25. Τοῦτο ἀνομολογεῖται εὐκρινῶς καὶ ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς Ἐκθέσεως. ...*Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς παρουσίας Ἐκθέσεως καὶ τῆς συζητήσεως τοῦ θέματος ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἐπιτροπῇ εἶναι ἡ βαθύτερα κατανόησις τῶν θεμάτων καὶ τῶν προβλημάτων, ἅτινα ἀντιμετωπίζομεν ἀπὸ κοινού». (Ἴδε Christian Witness, Proselytism and Religious Liberty in the setting of the W. C. C. A provisional Report submitted to the member Churches for their consideration, ἐν W. C. C. Minutes and Reports of the Ninth Meeting of the Central Committee, Galyatetö, Hungary, July 28 - August 5 1956, p. 83). Πρβλ. καὶ τὰ εἰσηγητικῶς ἐν τῇ αὐτῇ Συνεδρίᾳ τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ κειμένου τούτου λεχθέντα, ἐν οἷς καὶ τοῦ Μητρ. Μελίτης κ. Ἰακώβου, ἔ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 8.

Ἡ Ἐκθεσις διαιρεῖται εἰς τέσσαρα κύρια τμήματα ὑπὸ τοὺς τίτλους : 1. Ἀνασκόπησις, 2. Ὁρολογία, 3. Βασικαὶ προϋποθέσεις καὶ 4. Συστάσεις πρὸς συνέχισιν τῆς μελέτης ἀπὸ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν - Μελῶν.

Τὸ 1ον τμήμα τῆς Ἐκθέσεως θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῆ ἔν τῳ συνόλῳ αὐτοῦ, ὡς τμήμα ἱστορικῆς ἀνασκοπῆς ὄλων τῶν γεγονότων ἐκείνων, ἅτινα, ἀπὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς, δικαιολογοῦσι τὴν ἀνὰ τὸν κόσμον θρησκευτικὴν «προπαγάνδαν», ἣτις εἴτε χαρακτηρίζεται ὡς Προσηλυτισμὸς εἰς χριστιανικὰς περιοχάς, εἴτε εἶναι ἱεραποστολικὴ δρᾶσις ἔν μέσῳ ἀπολιτίστων καὶ ὑπαναπτύκτων φυλῶν τῆς γῆς, ὑπῆρξε πάντοτε κινήσις, πολὺν ἀνταγωνισμὸν καὶ διομολογιακὴν ταραχὴν προξενήσασα, ὡς τονίζει τὸ κείμενον, καίτοι κατ' ἀρχὴν δὲν ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ παρὰ μόνον ὡς καρπὸς τῆς συνεχῶς ἀξαναομένης ἐπαφῆς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Χριστιανικῶν Κοινοτήτων μετὰ τοῦ ἕξω κόσμου, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐθεωρεῖτο, ἢ καὶ ἐξακολουθεῖ θεωρούμενον, ὡς πλεονέκτημα διὰ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐν τῳ κόσμῳ ἐπιδιώξεις τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐν τῳ τμήματι τούτῳ τῆς Ἐκθέσεως γίνεται ἰδιαίτερα ἐν ἀρχῇ μνηεῖα τῶν ὀρθοδόξων, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1920 καὶ ἐξῆς, καταγγελιῶν τοῦ Προσηλυτισμοῦ, ἀφήνεται δὲ νὰ νοηθῆ πως, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο ὑφίσταται κυρίως ὡς πρόβλημα «ὀρθοδόξου διαμαρτυρίας». Οὕτω λέγεται ἐν προοιμίῳ ἐν τῇ Ἐκθέσει, ὅτι «τὰ προβλήματα, περὶ ἃ ἀσχολεῖται ἡ παροῦσα μελέτη, ὑφίστανται ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς»²⁶. Ἡ ἐν ἔτει 1920 γνωστὴ Ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, σὺν τῇ συστάσει αὐτῆς περὶ συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐξήτει ὀριστικὴν κατάπαυσιν τοῦ Προσηλυτισμοῦ. Τὸ αὐτὸ ἔτος, κατὰ τὰ προκαταρκτικὰ ἐν Γενεύῃ Συνέδρια τῶν Ἐπιτροπῶν «Περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως» καὶ «Περὶ Ζωῆς καὶ Δράσεως», τὸ ζήτημα ἀνεκινήθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων Ἀντιπροσώπων. Κατὰ τὰς παρελθούσας δεκαετίας εἰς μικρὰ καὶ μεγάλα Οἰκουμενιστικὰ Συνέδρια ἐτέθη πολλάκις τὸ ζήτημα, χωρὶς ὅμως νὰ ληφθῆ ὀριστικὴ ἀπόφασις...»²⁷. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρονται τινὰ ἐκ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἐγεννήθη καὶ γεννᾷ ὁ Προσηλυτισμὸς, ἰδίᾳ εἰς βάρος αὐτοῦ τουτου τοῦ θεσμοῦ τοῦ Π.Σ.Ε., περὶ οὗ ἰδιαίτερος, ὡς εἰκός, ἐνδιαφέρεται ἡ Ἐπιτροπὴ. «Ἐπειδὴ δὲν ἔχει ἀντιμετωπισθῆ ἀκριβοδικαίως (ὁ Προσηλυτισμὸς), λέγεται ἐν τῇ Ἐκθέσει, ἐδημιούργησε πολλὰς παρανοήσεις εἰς τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν μελῶν Ἐκκλησιῶν εἰς ὠρισμένας περιοχάς. Ἐξ αἰτίας τῆς ἀβεβαιότη-

26. Ταῦτα δικαιολογοῦσι πλήρως τὰ ὅσα ἐλέγομεν ἀνωτέρω, ἐν σελ. 521 ἔξ. («Θεολογία» τεύχος Δ' 1957), περὶ τῆς ἱστορικῆς ἐμφανίσεως τοῦ θέματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει.

27. Christian Witness, Proselytism and Religious Liberty in the setting of the W.C.C. A Provisional Report... etc., ἐν W. C. C. Minutes and Reports of the Ninth Meeting of the Central Committee, Galyatető, Hungary, July 28 - August 5, 1956, pp. 79/80.

τος ταύτης κατηγορεῖται ἐνίοτε τὸ Π.Σ.Ε., ὅτι ἀντιπροσωπεύει προσηλυτιστικὰς τάσεις, καὶ ἄλλοτε ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον, ὅτι ἀποτελεῖ πρόσκομμα εἰς τὴν πλήρη ἀσκήσιν τῆς ἐλευθερίας...»²⁸.

Εἰς ὁκτὼ ὅλους λόγους ἀνάγει τὸ κείμενον τῆς Ἐκθέσεως τὰς ἱστορικὰς συνθήκας, ὅσαι ἠδύναντο ἢ νὰ δικαιολογήσωσι ἢ καὶ ἐξακολουθοῦσι δικαιολογοῦσαι ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ἐμφάνισιν, τὴν διαμόρφωσιν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν προσηλυτιστικῶν τάσεων ἐν τῷ Χριστιανικῷ κόσμῳ. Καὶ αἱ ἱστορικαὶ αὗται συνθήκαι εἶναι ποικίλλαι. Ἐπεκτείνονται μέχρι καὶ τῶν πλέον ἀπιθάνων ἐκδηλώσεων τῆς καθ' ἡμέραν πεπολιτισμένης ζωῆς τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Πρῶτον αἱ δημιουργηθεῖσαι ἀντιθέσεις καὶ οἱ ἀνταγωνισμοὶ ἐκ τῶν ἐπαφῶν τῶν διαφόρων μορφῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, τόσον εἰς τὰς περιοχὰς τῆς πραγματικῆς ἱεραποστολῆς, ὅσον καὶ εἰς τὰς χριστιανικὰς ζώνας τῆς γῆς, β) ἢ ἐν τῷ μεταξὺ ἀναπτυχθεῖσα μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων τῆς οὐμανιστικῆς ἐποχῆς καὶ μεταγενεστέρως, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, συνείδησις τῆς ἐλευθερίας, γ) τὰ ἀπὸ μέρους τῶν ἐλευθέρων Ἐκκλησιῶν ἀναλαμβανόμενα ἔργα «εὐαγγελισμοῦ» κατὰ τόπους μεταξὺ τῶν Χριστιανικῶν ομάδων, δ) ἢ ἐπιθυμία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως προαχθῶσιν εἰς τὸ ἔργον τῆς θρησκευτικῆς ἀναγεννήσεως, ε) ἐπὶ πρακτικωτέρων πλέον πεδίων, ἢ ἐμφάνισις τῶν ὀλοκληρωτικῶν καθεστῶτων καὶ κυβερνήσεων, τῶν ἡμισευόντων καὶ στερούντων τὰς ἐλευθερίας τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων, στ) ἢ ὠργανωμένη Οἰκουμενικὴ Κίνησις, ἢ ὑποβάλλουσα, ὡς τε ἰδέα καὶ ὡς ὀργάνωσις, τὴν ἔννοιαν τῆς ἐλευθερίας, ζ) αἱ μορφαὶ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, «οἱ τεχνολογικοὶ καὶ κοινωνιολογικοὶ παράγοντες», ὡς λέγει τὸ κείμενον, ἦτοι ὁ τύπος, τὸ βιβλίον, τὸ ραδιόφωνον, ὁ κινηματογράφος καὶ αἱ ἀντιδόσεις ἐκδηλώσεων συνεχῶς ἀνωτέρου πολιτισμοῦ πανταχόθεν, αὐτὰ ἔτι τὰ εὐκόλα καὶ συχνὰ ταξίδια τῶν ἰδιωτῶν κλπ., η) δὲ καὶ τελευταῖον, ἢ ἄριστι σχεδὸν τῶν ἐθνικῶν συνόρων καὶ τῶν ἄλλων περιοριστικῶν ὁρίων μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν καὶ τὸ μέγα ρεῦμα τῆς μεταναστεύσεως, ὡς καὶ τὸ προσφυγικὸν πρόβλημα κλπ., πάντα ταῦτα, ὁμοῦ λαμβανόμενα ἢ καὶ κατ' ἰδίαν θεωρούμενα, ἀπέβησαν καὶ ἀποβαίνουν, κατὰ τὴν Ἐκθεσιν, συνθήκαι ὅχι ἀπλῶς ἐξυπηρετικαὶ τῶν συνήθων εὐρύτερων ἐπαφῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ προϋποθέσεις ἐπιβάλλουσαι, τρόπον τινά, τὴν συνάντησιν τῶν διαφόρων μορφῶν καὶ κλάδων τοῦ διαμεμελισμένου Χριστιανισμοῦ ἐπὶ τοῦ τομέως τούτου, τὸν ὁποῖον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἄλλοτε μὲν «ἐκκλησιαστικὴν ἱεραποστολήν», ἄλλοτε δὲ «προσηλυτισμόν». Ἐν ὄψει δ' ἀκριβῶς τῶν τοιούτων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ λόγων, ἀνομολογεῖται ἐν τῇ Ἐκθέσει, ὅτι «αἱ ἀνὰ τὸν κόσμον Ἐκκλησίαι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως ἐκπληρώσωσι τὰ καθήκοντα αὐτῶν ὑπὸ τὴν νέαν ταύτην κατάστασιν». Δυστυχῶς χωρὶς νὰ ἀναλύηται λεπτομερῶς

28. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 80.

ἐν τῇ Ἐκθέσει τίνι τρόπῳ ἐν τῇ «νέα ταύτη καταστάσει» ὄφειλε νὰ περιλαμβάνηται καὶ ὁ «προσηλυτισμός», ἐπιτάσσεται ἡ κρίσις, ὅτι οὗτος καθίστατο πλέον διὰ τὰς Ἐκκλησίας πρόβλημα ὄχι μόνον ἐπεὶγον, ἀλλὰ καὶ ἐμπλέκον πάσας σχεδὸν τὰς ἀνὰ τὸν κόσμον Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας. «Τινὲς νομίζουσι, λέγει ἡ Ἐκθεσις ἐν καταλείδει τοῦ πρώτου τούτου τμήματος, ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦ «προσηλυτισμοῦ» ἀναφύεται εἰς ὠρισμένας μόνον περιοχὰς καὶ ὅτι δὲν περιλαμβάνονται εἰς τοῦτο πολλὰ Ἐκκλησίαι. Ἐν τῇ πραγματικότητι ὁμως ὑπάρχουσιν ὀλίγαι μόνον Ἐκκλησίαι, αἵτινες δὲν ἐπηρεάζονται ἐκ τούτου κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπον. Ἡ συμμετοχὴ ἐν τῷ Π.Σ.Ε. ἔδωκεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἕν ἐλατήριον καὶ ἕν ὄργανον, διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων»²⁹.

Εἰς τὸ 2ον τμήμα, τὸ περὶ Ὁμολογίας, ἀναλύονται κατὰ σειρὰν οἱ τρεῖς στενώτερον, κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῶν συνταξάντων τὴν Ἐκθεσιν, πρὸς τὸ θέμα σύνδεσμοι ὅρου «χριστιανικὴ Μαρτυρία», «Προσηλυτισμός» καὶ «Θρησκευτικὴ Ἐλευθερία». Περὶ τοῦ πρώτου ὅρου λέγεται εὐστοχῶτατα, ὅτι ἡ «Μαρτυρία εἶναι ἡ οὐσιαστικὴ ἀποστολὴ καὶ εὐθύνη παντὸς χριστιανοῦ καὶ πάσης Ἐκκλησίας... Ὁ σκοπὸς τῆς μαρτυρίας εἶναι νὰ πείσωμεν τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα δεχθῶσι τὴν ὑπεριάτην αὐθεντίαν τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ὑποταχθῶσιν εἰς Ἐκεῖνον καὶ ἵνα παρέχωσιν αὐτῷ πρόθυμον ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Του... Ἡ ἀληθὴς Μαρτυρία δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι εἰλικρινὴς καὶ τιμία. Δὲν γνωρίζει παρὰ ἕν μέτρον καὶ ἕν σταθμόν, τὸ αὐτὸ δι' ἑαυτὴν καὶ διὰ τοὺς ἄλλους». Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα, ἣν κέκτηται ἡ Μαρτυρία ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ Π.Σ.Ε., λέγεται ἐν τῇ Ἐκθέσει, ὅτι «σκοπὸς τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι, ὅπως βοηθήσῃ τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας, ἵνα συνεχίσωσι τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐνισχύωσιν ἀλλήλας, καὶ οὕτω, διὰ τῆς συνδεδεασμένης προσπάθειας ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ συνεργασίᾳ, διαδίδωσι τὸ Εὐαγγέλιον περισσότερον ἀποτελεσματικῶς»³⁰.

Ὡς πρὸς τὸν δεύτερον, τὸν καὶ κύριον ὅρον ἐν τῇ ὅλῃ ταύτῃ συζητήσει, τὸν ὅρον «Προσηλυτισμός», περὶ αὐτοῦ ἡ Ἐκθεσις διαλαμβάνει τοὺς ἐξῆς χαρακτηριστικοὺς προσδιορισμοὺς: «Προσηλυτισμός δὲν εἶναι τι τὸ ἀπολύτως διάφορον τῆς Μαρτυρίας, ἀλλ' εἶναι ἡ διαφθορὰ αὐτῆς. Ὅταν ἡ κολακεία, ἡ δωροδοκία, ἡ ἀπρεπὴς πίεσις, ὁ ἐξαναγκασμὸς ἢ ἡ βία χρησιμοποιοῦνται — δολίως ἢ φανερώς — πρὸς ἐπιτυχίαν φαινομενικῶν προσελκύσεων, ὅταν θέτωμεν τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν πρὸ τῆς τιμῆς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν διαπραττώμεν τὴν ἀπρέπειαν νὰ συγκρίνωμεν τὸ ἰδεῶδες τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν μὲ τὴν παροῦσαν κατάστασιν μιᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας, ὅταν ζητῶμεν νὰ προωθήσωμεν τὴν ὑπόθεσιν ἡμῶν, παρουσιάζοντες ψευδῆ μαρ-

29. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 81.

30. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 81.

τυρίαν ἐναντίον ἄλλης Ἐκκλησίας, ὅταν προσωπικῆ ἢ γενικωτέρα ἐπιδιώξις ἀντικαθιστᾷ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ἄτομον, πρὸς ὃ σχετιζόμεθα, τότε ἡ μαρτυρία παραμορφοῦται εἰς Προσηλυτισμόν. Εἶναι πολὺ εὐκόλον εἰς ἡμᾶς νὰ ἀναγνωρίσωμεν τὰς ἁμαρτίας ταύτας παρὰ τοῖς ἄλλοις, ἀνάγκη ὅμως ὅπως παραδεχθῶμεν, ὅτι δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ περιπέσωμεν εἰς τινὰς ἐξ αὐτῶν. Ἐπειδὴ ἡ διαφορὰ μεταξὺ μαρτυρίας καὶ προσηλυτισμοῦ εἶναι ζήτημα σκοποῦ, ἐλατηρίων καὶ πνεύματος, ὡς ἐπίσης καὶ μέσων, μόνον τὰ ἀντικειμενικὰ κριτήρια δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν πραγματικὴν διάκρισιν μεταξὺ τῶν δύο»³¹.

*Ασφαλῶς πάντες οἱ χαρακτηρισμοὶ οὗτοι περιγράφουσι τὴν διεξαγομένην ἐκασταχοῦ προσηλυτιστικὴν δρᾶσιν κατὰ τρόπον ρεαλιστικὸν καὶ ἐμφανίζουσι τὸν Προσηλυτισμόν, ὡς τε σκοπὸν ἐπιδιωκόμενον καὶ ὡς ἀκολουθουμένην τακτικὴν, ὑπὸ τὴν ὁμοτέραν αὐτοῦ προοπτικὴν. Θὰ ἐπανέλθωμεν ἐν τοῖς κατωτέρω εἰς τὸν ὄρισμόν τοῦτον.

Περὶ τὸν τρίτον ὅρον «Θρησκευτικὴ Ἐλευθερία», ἡ Ἐκθεσις καταφεύγει εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν διεθνῶν κειμένων καὶ συγκεκριμένως εἰς τὸ σχετικὸν ἄρθρον τῆς «Οἰκουμενικῆς Διακηρύξεως τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων», ἔνθα (ἄρθρον 18ον) ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως διατυποῦται διὰ τῶν ἑξῆς: «Ἐκαστος ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας σκέψεως, συνειδήσεως καὶ θρησκείας. Εἰς αὐτὸ περιλαμβάνεται ἡ ἐλευθερία μεταβολῆς τῆς θρησκείας ἢ τῆς πίστεως, καθὼς καὶ ἡ ἐλευθερία, ὅπως μόνος ἢ μαζὺ μὲ ἄλλους, δημοσίᾳ ἢ ἰδιωτικῶς, ἐκδηλώνῃ τὴν θρησκείαν ἢ τὴν πίστιν του, μὲ διδασκαλίαν, ἀσκήσιν, λατρείαν καὶ τέλεσιν θρησκευτικῶν τελετουργιῶν»³². Ἐν προσαρμογῇ τῶν ἀρχῶν τούτων πρὸς τοὺς χριστιανούς, λέγεται ἐν τῇ Ἐκθέσει, ὅτι οὗτοι ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ θρησκευοῦσι καὶ ἑξασκῶσι τὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως αὐτῶν «ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς προτιμήσεως αὐτῶν κατὰ τὴν συνείδησιν αὐτῶν» καὶ ὅτι ἐν τῇ τοιαύτῃ αὐτῶν ἐλευθερίᾳ δέον νὰ ἔχωσιν, Ἐκκλησίαι καὶ ἄτομα, «ἰσότητά πρὸ τοῦ νόμου», μὲ μόνην τὴν ἐπιφύλαξιν, ὅτι ἡ ἐλευθερία αὕτη δὲν εἶναι ἀπόλυτος καὶ δὲν θὰ πρέπη νὰ δύνηται νὰ παραβῇ τὸν ἐν Ματθ. 7,12 περιγραφόμενον χρυσοῦν κατόνα³³.

Τὸ βον τιμῆμα τῆς Ἐκθέσεως, περὶ τῶν «βασικῶν προϋποθέσεων», εἶναι τὸ περισσότερον ἀμφισβητήσιμον ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς. Ἐν τούτῳ παρέχονται τύποι τινὲς ἐπιτροπομένου (!) Προσηλυτισμοῦ ἐν ὀνόματι τῶν

31. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 81.

32. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 82. Ἐνταῦθα προϋτιμήθη ἡ ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Γ. Δ. Δασκαλάκη παρεχομένη μετάφρασις τοῦ κειμένου τῆς Διακηρύξεως, ὡς αὕτη δίδεται ἐν τῷ τέλει τοῦ περισπουδάστου ἔργου αὐτοῦ περὶ τῆς Διακηρύξεως ταύτης. Ἴδε Δ α σ κ α λ ᾶ κ η Γ. Δ., Ἡ Οἰκουμενικὴ Διακήρυξις τῶν Ἀνθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ἀθήναι 1953) σελ. 121.

33. «Πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖται αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται».

προεκτεθεισῶν ἀρχῶν, τοῦτο μὲν τοῦ ἐπιβαλλομένου ταῖς Ἐκκλησίαις καθήκοντος τῆς «Χριστιανικῆς Μαρτυρίας», τοῦτο δὲ τῆς δικαιοματικῆς διὰ τὰ ἄτομα καὶ τοὺς θεσμοὺς «Θρησκευτικῆς Ἐλευθερίας». Κατ' ἀρχὴν λέγεται, ὅτι βασικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὸ παρέχειν μαρτυρίαν εἰς τὸν κόσμον. Καὶ προστίθεται ὅτι «ἡ ἐντολὴ παροχῆς μαρτυρίας καὶ προσελκύσεως ἄλλων εἰς τὴν ἀλήθειαν ἰσχύει ὄχι μόνον διὰ τὸν μὴ χριστιανικὸν κόσμον, ἀλλ' ἐπίσης καὶ δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὀνομαστικῶς μόνον ὑπάρχοντα εἰς Χριστιανικὴν τινὰ Ἐκκλησίαν»³⁴. Πρὸς δικαιολογίαν τῆς τολμηρᾶς καθ' ἑαυτὴν καὶ ἐπικινδύνου ἀρχῆς, καθ' ἣν κρίνεται δεδικαιολογημένη ἡ ἐπέκτασις τῆς «Χριστιανικῆς Μαρτυρίας», ἔστω καὶ ἐπὶ βλάβῃ τοῦ πνεύματος τῆς συναδελφοσύνης καὶ δὴ καὶ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τοῦ προαναφερθέντος ἐν τῇ Ἐκθέσει «Χρυσοῦ Κανόνος» τοῦ Εὐαγγελίου, εἰσάγεται ἐν τῷ κειμένῳ ἡ σκέψις, ὅτι «αἱ Ἐκκλησίαι δέον νὰ χαίρωσιν, ὅταν νέαι ἐπιδράσεις ζωογονοῦσι τὴν πίστιν τῶν τελούντων ὑπὸ τὴν πνευματικὴν αὐτῶν μέριμναν καὶ ἂν ἔτι αἱ ἐπιδράσεις αὐταὶ προέρχονται ἐκτὸς τοῦ ἰδίου αὐτῶν σώματος» (sic). Ἐννοεῖται ὅτι ἐν ἐκτιμήσει τοῦ πολλοῦ κινδύνου, ὃν περικλείει ἡ σκέψις αὕτη καθ' ἑαυτὴν, τοῦθ' ὅπερ καὶ δὲν ἀποφεύγει νὰ ὑπογραμμίσῃ ἡ Ἐκθεσις, ἐπισυνάπτεται εὐθύς ἀμέσως εἰς τὰ ἀνωτέρω καὶ ὁ συλλογισμὸς, ὅτι «ἡ ζωογονοῦσα αὕτη μαρτυρία, εἰσαγομένη εἰς τὴν ζωὴν μιᾶς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς σκοπὸν τὴν ἐνότητα, ὡς καὶ τὴν ἀνανέωσιν τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης»³⁵.

Εἰς τὰ μετὰ τοσαύτης ἐπιφυλάξεως λεγόμενα ἐν τῇ Ἐκθέσει ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων τῆς Χριστιανικῆς Μαρτυρίας, προστίθενται καὶ ἄλλα τινὰ στοιχεῖα, ὡς τόσαι «βασικαὶ προϋποθέσεις» τοῦ Προσηλυτισμοῦ, ἅτινα κέκτηνται, νομίζομεν, ἔτι μείζονα βαρύτητα. «Ὅταν αἱ πλάναι καὶ αἱ καταχρήσεις ἐντὸς Ἐκκλησίας τινὸς καταλήξωσιν εἰς τὴν διαστροφὴν ἢ τὴν συσκότισιν τῶν κεντρικῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ οὕτω εἰς τὴν διακινδύνευσιν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, ὑποχρεοῦνται νὰ ἔλθωσιν ἄλλαι Ἐκκλησίαι, αἵτινες διασώζουσι τὴν πιστὴν μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας ἢ πρὸς τοῦτο ἐλευθερία αὐτῶν πρέπει νὰ εἶναι ἐξηραλισμένη (!) Ἄλλὰ πρὶν ἢ ἀναλάβωσι νὰ ἰδρῶσωσι ἀντίπαλόν τινὰ Ἐκκλησίαν (!), πρέπει νὰ διερωτηθῶσι ταπεινῶς ἂν δὲν ὑπάρχωσιν εἰσέτι εἰς τὴν ἑτέραν Ἐκκλησίαν ἐλπιδοφόρα στοιχεῖα τῆς πραγματικῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἢ ἀδελφικὴ ἐπαφὴ καὶ συνεργασία δύνανται νὰ ὀδηγήσωσιν εἰς καλὸν σκοπὸν»³⁶.

Καὶ αὕτη μὲν μία προσέτι ἀπὸ τὰς ὑπὸ τῆς Ἐκθέσεως προβαλλομένας «προϋποθέσεις» τοῦ Προσηλυτισμοῦ. Ἐτέρα βᾶσις, ἣν θέτει ἡ Ἐκθεσις πρὸς στήριξιν τοῦ δικαίωματος τοῦ προσηλυτίζεσθαι εἶναι ἡ κάτωθι : Εἰδικῶς

34. *Ε ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 82.

35. *Ε ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 82.

36. *Ε ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 82.

ἀναφερομένων τῶν διατάξεων τοῦ γνωστοῦ κειμένου τοῦ Toronto «Περὶ Ἐκκλησίας, Ἐκκλησιῶν καὶ Π.Σ.Ε.» (III, §§ 3, 4 καὶ 5), λέγεται ἐν τῇ Ἐκθέσει, ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία δὲν πρέπει νὰ «περιστείλη, ἀκρωτηριάση ἢ τροποποιήσῃ τὴν πλήρη αὐτῆς ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας...διότι πράττουσα τοῦτο θὰ ἠκρωτηρίαζεν ἑαυτήν. Δὲν εἶναι συμφέρον τοῦ Π.Σ.Ε., ὅπως ἔχη ἠκρωτηριασμένας Ἐκκλησίας καὶ μέλη...»³⁷. Τοῦτο σημαίνει, κατὰ τοὺς συντάκτας τῆς Ἐκθέσεως, ὅτι ὁ Προσηλυτισμός, ὡς μία ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς δῆλους τῆς ὑπ' αὐτῶν ὁμολογουμένης ἀληθείας, εἶναι τι ἐκ τῶν ἀναφαιρέτων, οὕτως εἰπεῖν, καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων αὐτῶν, ὡς μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε.

Ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἐκθεσις θίγει τὸ σημεῖον, τίνι τρόπῳ ἢ διδασκαλία Ἐκκλησίας τινὸς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς «πλάνη καὶ αἵρεσις», αἱ δὲ ἐκκλησιαστικαὶ αὐτῆς συνήθειαι ὡς «καταχρήσεις», καὶ λέγει, ὅτι, κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ αὐτοῦ πάντοτε κειμένου τοῦ Toronto (IV, § 4), αἱ Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι νὰ μὴ ἀποσύρῳσι τὰς ἑαυτῶν ὁμολογίας καὶ ἀπόψεις ἐνώπιον τῶν πλανῶν τούτων καὶ τῶν καταχρήσεων τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἀντιθέτως δεόν νὰ ἐκφράζωσι ἀνεπιφυλάκτως αὐτάς. Τοῦτο δεόν νὰ γίνηται, λέγει ἡ Ἐκθεσις, ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, διότι «ὅσον εἰλικρινέστερον ἐκθέτει τὰς ἀπόψεις αὐτῆς Ἐκκλησία τις ἐν τῷ Συμβουλίῳ ἢ ἐν τῇ οἰκουμενικῇ κοινωνίᾳ (sic), τόσον ὀλιγότερον θὰ ὑπάρξῃ ἀνάγκη νὰ ἐκθέσῃ ταύτας κατ' ἀνεπιθύμητόν τινα τρόπον»³⁸. Καὶ ὁ ἀνεπιθύμητος οὗτος τρόπος τίς ἢμπορεῖ νὰ εἶναι; Ἡ Ἐκθεσις δὲν καθορίζει ἐπακριβῶς τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἀποτελεῖ ἴσως ὑπαινιγμὸν πρὸς τὸν Προσηλυτισμὸν, ὅτι ἐν τῇ Ἐκθέσει λέγεται ἐπὶ τοῦ προκειμένου, δεδομένου ὅτι ὄντως, διὰ πλείστας Ἐκκλησίας - Μέλη τοῦ Π. Σ. Ε., ἡ ἔξω τοῦ Συμβουλίου ἔκθεσις τῶν ἀπόψεων, θεολογικῶν καὶ ἄλλων, περὶ τῶν διαφόρων διαχριστιανικῶν ζητημάτων, ἀπέκτησε καὶ ἀποκτᾷ πάντοτε χαρακτῆρα καὶ ἔννοιαν καὶ ἔκτασιν πραγματικοῦ προσηλυτισμοῦ. Πάντως ἡ Ἐκθεσις ἐπιμένει ἰδιαιτέρως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, τῆς ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου παρουσιάσεως τῶν ὑφ' ἐκάστης Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας πρεσβευομένων ἀρχῶν καὶ ἀπόψεων, διότι θεωρεῖ, ὅτι ὅσον πληρέστερον τηρεῖται ὁ ὅρος οὗτος καὶ ὅσον σοβαρότερον γίνεται ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπόψεων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, τόσον περισσότερο ἐξουδετεροῦται τὸ ψυχολογικὸν «σύμπλεγμα» περὶ Προσηλυτισμοῦ παρὰ ταῖς Ἐκκλησίαις.

Καὶ ἐν συνεχείᾳ ἡ Ἐκθεσις ἀπτεται ἐνὸς κεφαλαιωδεστάτου σημείου, καθαρῶς ἐκκλησιολογικοῦ, τοῦθ' ὅπερ καὶ παρουσιάζει πλέον τὸ θέμα τοῦ Προσηλυτισμοῦ οὐχὶ μόνον ὡς θέμα διεκκλησιαστικῆς τακτικῆς, ὡς καὶ ἄλλαχοῦ εἶπομεν, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον, ὡς θέμα κεκτημένον πολὺ καὶ ἀπροσπέλαστον ἐν πολλοῖς ἐκκλησιολογικὸν βᾶθος, ὅπερ καὶ μετατοπίζει, ὡς εἰκός,

37. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 82.

38. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 82.

τὴν περὶ προσηλυτισμοῦ συζήτησιν ἐπὶ κλίμακος εὐρέως πλέον θεολογικῆς. «Ἡ συμμετοχὴ ἐν τῷ Π. Σ. Ε. ἐπιβάλλει, λέγει ἡ Ἐκθεσις, τὴν ἠθικὴν ὑποχρέωσιν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ὅπως τηρῶσιν ἰδιαιτέραν στάσιν κατὰ τὴν συζήτησιν ταύτην. Θὰ ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἰδιότητα μέλους Ἐκκλησίας τινος, ὅπως ἀρνηθῆ ἑὶς τὴν ἐτέραν Ἐκκλησίαν - Μέλος τὴν ἰδιότητα Ἐκκλησίας (!), ἢ ὅπως θεωρῆ αὐτὴν ὡς αἰρετικὴν ἢ παραδεδομένην εἰς πολλὰς καταχρήσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἡ μόνη βοήθεια διὰ τὰ μέλη τῆς δευτέρας νὰ ἦτο ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἐκ ταύτης»³⁹.

Ἐν τῷ τέλει τοῦ 3ου τούτου τμήματος τῆς Ἐκθέσεως καταβάλλεται ἡ προσπάθεια, ὅπως ἐν συμπεράσματι τῶν βασικῶν περὶ Προσηλυτισμοῦ συλλογισμῶν καὶ ἐν ὄψει τῶν δυσκολιῶν, ἃς δημιουργεῖ πάντως ἡ ἐν οἰκουμηνιστικῷ πνεύματι δικαιολόγησις τῆς προσηλυτιστικῆς δράσεως, δοθῶσιν ὀρισμένοι τινὲς ἀπ' εὐθείας, μεταξὺ ἀτόμων καὶ Ἐκκλησιῶν, τρόποι μαρτυρίας, ὡς λέγει τὸ κείμενον (ἀποφεύγον πάντως τὸν κακόηχον ἐν τῇ περιπτώσει ὄρον «προσηλυτισμός»), οὓς καὶ θεωροῦμεν ὡς λίαν ἀξιοπροσέκτους: «Ἡ μαρτυρία (τὸ παρέχειν μαρτυρίαν) ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς οἰκουμηνικῆς κοινωνίας (sic), θέλει λαμβάνῃ χώραν κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον: α) ὡς ἀνεπίσημος προσωπικὴ καὶ ἰδιωτικὴ συζήτησις μεταξὺ ἀτόμων πρὸς συζήτησιν τῆς ἀληθείας, β) ὡς ἐπίσημος συζήτησις Ἐκκλησίας τινὸς πρὸς ἐτέραν, ἐκατέρας διδούσης βαρῦτητα εἰς τὴν ἑαυτῆς ὁμολογίαν. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς συζητήσεως δύναται νὰ ἀναληφθῆ ἐντονώτερον καὶ σοβαρώτερον ἐντὸς τοῦ Π. Σ. Ε. γ) Σημαντικὴ προσέγγισις ἐν τῷ πλαισίῳ τοῦ Π. Σ. Ε. γίνεται διὰ τοῦ ἔργου τῆς Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας, ὅταν Ἐκκλησία τις βοηθῆ ἐτέραν διὰ μίαν καλλιτέραν τῆς ἰδικῆς τῆς ζωῆν, ὅταν Ἐκκλησία τις, τῇ συγκαταθέσει ἐτέρας, βοηθῆ αὐτήν, ἵνα διεξαγάγῃ ἔργον εὐαγγελικοῦ, κληρικικοῦ ἢ ἐκπαιδευτικοῦ χαρακτῆρος, ἢ παρέχει οἰανδήποτε ἄλλην ὑπηρεσίαν ἀπὸ μέρους τῶν μελῶν τῆς ἐτέρας Ἐκκλησίας, ὅχι μόνον ἀφήνουσα αὐτὰ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ βοηθοῦσα αὐτὰ ἵνα ἀποβῶσι πιστότεροι καὶ καλλίτεροι χριστιανοί. Εἶναι σαφές, ὅτι ἡ προσέγγισις αὕτη ἀπαιτεῖ μεγαλιτέραν αὐτοθυσίαν καὶ ταπεινώσιν ἀπὸ μέρους ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν»⁴⁰.

Εἰς τὸ 4ον τμήμα τῆς Ἐκθέσεως, τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὰς «Συστάσεις πρὸς συνέχισιν τῆς μελέτης ἀπὸ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν - Μελῶν», γίνεται λόγος περὶ τῶν προβλημάτων, ἅτινα γεννᾷ τὸ θέμα τοῦ Προσηλυτισμοῦ εἰς τὰς συγκεκριμένους μορφὰς ἐπαφῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, λέγεται ὅτι εἶναι πολλαὶ αἱ θιγόμεναι ἐκ τοῦ Προσηλυτισμοῦ Ἐκκλησίαι καὶ ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς, ὅτι «αἱ Ἐκκλησίαι - Μέλη, μετὰ σκέψιν καὶ μελέτην, θὰ καθορίσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ἐναντι τῆς ἐλευθερίας τῆς χριστιαν-

39. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 83.

40. Ἐ ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 83.

νικῆς μαρτυρίας, τόσον ἀπὸ μέρους αὐτῶν, ὅσον καὶ ἀπὸ μέρους τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν»⁴¹. Εἶναι δύσκολον εἰς ἡμᾶς νὰ καθορίσωμεν ποίας Ἐκκλησίας ὑπαινίσσεται τὸ κείμενον τῆς Ἐκθέσεως ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν ταύτην «ἄλλαι Ἐκκλησίαι». Ἐὰν ὑπαινίσσεται τὰς μὴ συνεργαζομένας ἐν τῷ Π. Σ. Ε. Ἐκκλησίας, ἐν αἷς συγκαταλεκταί, ὡς εἰκόσ, καὶ αἱ μὴ συνεργαζόμεναι Ὁρθόδοξοι Ἀυτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι, αἱ πέραν τοῦ σιδηροῦ παραπετάσματος, θὰ πρέπη πάντως νὰ δηλωθῇ, ὅτι καὶ αὗται καὶ δὴ καὶ οὐχὶ μόνον διὰ λόγους «καθεστωτικούς», πολιτειακούς, δηλονότι ἢ καὶ γενικώτερον πολιτικούς, λόγῳ τῆς ἐπικρατοῦσης ἐν τῷ κλίματι αὐτῶν ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ διὰ λόγους κυρίως ἱστορικῶς μεμαρτυρημένης ταλαιπωρήσεως αὐτῶν ἐκ τοῦ προβλήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ, συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν ἐντόνως δικαιουμένων νὰ διαμαρτυρηθῶσι καὶ νὰ καταγγείλωσι τοὺς ἑτεροδόξους ἐπὶ προσηλυτιστικῇ δράσει, εἰς βάρος τοῦ Ὁρθοδόξου ποιμνίου αὐτῶν. Ἐὰν πάλιν ὑπὸ τὴν ἔκφρασιν ἐκείνην νοεῖται ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς κόσμος, ἐν τῇ πολυμόρφῳ προσηλυτιστικῇ αὐτοῦ δράσει καὶ ἐν τῇ ἀντιδράσει, ἣν ἐπιδεικνύουσι τὰ Λατινικὰ κράτη τῆς Δύσεως (δρα περιπτώσεις Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ Ἰσπανίας) ἀπέναντι τοῦ ἐπιθυμοῦντος νὰ διεισδύσῃ εἰς ταῦτα Προτεσταντισμοῦ, δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἔκφρασις «ἄλλαι Ἐκκλησίαι» μένει ἀπολύτως ἀσαφής, καὶ ἡ περὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἔκφραζομένη ἐλπίς, ὅτι θὰ καθορίσῃ πάντως τὴν θέσιν αὐτῆς ἔναντι τῆς χριστιανικῆς μαρτυρίας, θὰ μείνῃ ἀσφαλῶς ἀτελέσφορος.

Τελικῶς ἐν τῷ κειμένῳ τῆς Ἐκθέσεως διατυποῦνται ὠρισμένοι τινὲς ἐρωτήσεις ταῖς Ἐκκλησίαις, αἱ πρὸς αἷς εἰλικρινεῖς ἀπαντήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν δύνανται, κατὰ τὴν συντάξασαν τὴν Ἐκθεσιν Ἐπιτροπὴν, νὰ διευκολύνωσι τὴν μελέτην καὶ τὴν συζήτησιν, καὶ ἄρα καὶ τὴν προώθησιν τοῦ θέματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ. Τὰς ἐρωτήσεις ταύτας παραθέτομεν ἐνταῦθα αὐτολεξεῖ :

«1. Σεβόμεθα τὰς πεποιθήσεις τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀντίληψις καὶ αἱ συνήθειαι διαφέρουν τῶν ἡμετέρων, καὶ θεωροῦμεν καθῆκον ἡμῶν νὰ βοηθῶμεν ἀλλήλους, ἵνα ἰστάμεθα ὑπεράνω τῶν ἀτελειῶν ἡμῶν, προβαίνοντες εἰς θεολογικὰς συζητήσεις καὶ πράξεις ἀμοιβαίας ἐξυπηρετήσεως μᾶλλον παρὰ ἐμπλεκόμενοι εἰς δημοσίαν ἐπίκρισιν τῶν σφαλμάτων τῶν ἄλλων ;

2. Ἀναγνωρίζομεν ὡς κύριον καθῆκον παντὸς ἀφυπνισθέντος χριστιανοῦ τὸ ἀγωνίζεσθαι ἐν προσευχῇ ὑπὲρ τῆς ἀνανεώσεως τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ἥς τυγχάνει μέλος ;

3. Ἀναγνωρίζομεν τὸ δικαίωμα παντὸς ὠρίμου ἀνθρώπου νὰ ἐκλέξῃ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, ἐὰν ἡ συνείδησις αὐτοῦ δὲν τῷ ἐπιτρέπει νὰ μὲνῃ ἐπὶ πλέον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς ὁποίας μέλος τυγχάνει ἐπὶ τοῦ παρόντος ;

41. "Ε ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 83.

4. Γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουσι μεγάλα ἐμπόδια ἐν ταῖς ἀδελφικαῖς σχέσεσι εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, ἔνθα πάντες δὲν ἀπολαμβάνουσι τῆς ἰδίας ἐλευθερίας πρὸς ἀσκήσιν τῆς πίστεως αὐτῶν καὶ πρὸς παροχὴν τῆς μαρτυρίας αὐτῶν, καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν σταθερῶς ὑπὲρ μιᾶς νομικῆς, οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἰσότητος διὰ πάσας τὰς Ἐκκλησίας ἐν ἐκάστη χώρᾳ;

5. Ἀποκηρύττομεν πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν προᾶξιν, διὰ τῆς ὁποίας προσφέρονται ὑλικά ἢ κοινωνικά πλεονεκτήματα πρὸς κλονισμόν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δεσμῶν τοῦ ἀτόμου, ἢ χρησιμοποιοῦνται ἀπρεπεῖς πιέσεις ἐπὶ πτωχῶν καὶ ἐμπεριστάτων ἀνθρώπων ;

6. Μολονότι ἀπόκειται ταῖς Ἐκκλησίαις, ἵνα καθορίσωσι τὴν θέσιν αὐτῶν ἔναντι τῶν μεικτῶν γάμων, πρέπει νὰ εἶναι σεβαστὴ ἡ ἐνσυνειδήτους ἀπόφασις τῶν δύο μελλονύμφων περὶ τῆς ἐκλογῆς τῆς μελλοντικῆς ὁμολογίας διὰ τὰ τέκνα αὐτῶν ;

7. Πρέπει τὰ τέκνα νὰ μὴ γίνωνται δεκτὰ εἰς ἑτέραν Ἐκκλησίαν παρὰ τὴν θέλησιν τῶν γονέων καὶ τῶν κηδεμόνων αὐτῶν ;

8. Δὲν θὰ δεχθῶμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν πρόσωπα, ἅτινα εὐρίσκονται ὑπὸ ἐπιτίμιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτῶν λόγῳ ἠθικῶν παραπτωμάτων, ἢ ζητοῦσι νὰ ἀποφύγῃσι τὰς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτῶν ὑποχρεώσεις, ἢ τῶν ὁποίων τὰ ἐλατήρια ἀλλαξομολογίας εἶναι δεδηλωμένως κοσμικά καὶ ἀνάξια ;

9. Ὅταν μέλος Ἐκκλησίας τινὸς ἐπιθυμῇ νὰ γίνῃ δεκτὸν εἰς ἄλλην τινὰ Ἐκκλησίαν, ὀφείλομεν νὰ ἐπικοινωνήσωμεν, εἰ δυνατόν, ἀμέσως μετὰ τῶν ἐνδιαφερομένων ἐκκλησιαστικῶν κύκλων, ὅταν δὲ πεισθῶμεν περὶ τῶν ἐνσυνειδήτων ἐλατηρίων, θὰ παύσωμεν παρουσιάζοντες πρόσκομμα εἰς τὴν ἀποδοχὴν τούτου πρὸ ἢ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ ἐκ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ;

10. Καίτοι εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχωσι περιπτώσεις τινές, καθ' ἃς ἡ κυριαρχοῦσα Ἐκκλησία ἐν τινὶ χώρᾳ παρέχει ἀτελῆ χριστιανικὴν μαρτυρίαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑποχρεούμεθα νὰ προσφέρωμεν τὴν μαρτυρίαν ἡμῶν εἰς τὰ μέλη ταύτης, μήπως ἡ πρώτη φροντίς ἡμῶν θὰ πρέπει νὰ εἶναι, ὅπως εἴρωμεν τρόπον τινὰ δι' ἀδελφικῆς συμβουλῆς ἢ βοηθείας, ὥστε νὰ ἐνισχυθῇ ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης ;

11. Πρέπει νὰ καταβληθῇ ἰδιαιτέρα μέριμνα, ἵνα βοηθήσωμεν τὰς ὑπαρχούσας Ἐκκλησίας, ἐκεῖ ἔνθα αὗται εἶναι καθυστηκυῖαι, δι' ἀδελφικῶν ἔργων καὶ παντοίας βοηθείας μᾶλλον, παρὰ διὰ τῆς δημιουργίας ἱεραποστολῆς ἑτέρας Ἐκκλησίας ;»⁴².

Εἰς ταῦτα συνοψίζεται, ἐν συντόμῳ ἀναλύσει, τὸ περιεχόμενον τῆς Ἐκθέσεως ταύτης, ἥτις καὶ κρινομένη ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς γεννᾷ σοβαρὰ τινὰ θεολογικά καὶ ἄλλα προβλήματα, ἅτινα καὶ θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν ἐν ὀλίγοις εἰς τὸ εὐθὺς κατωτέρω τρίτον κεφάλαιον.

Συνεχίζεται]

42. *Ε ν θ' ἀ ν ω τ. σελ. 83/84.